

comparison, interpretation, systematization, generalization; empirical: pedagogical observation, interviews, surveys, self-analysis of musical-pedagogical activity of the students during training sessions and teaching practice.

One of the most important aspects of this article is explaining the essence of self-realization of the future music art teacher. It is proved that creative activity and independence of people is an effective means of self-realization for education and professional best by improving the system of professional training and education of students in higher school. The most effective types of creative activity of students in their professional life is self-expansion, including simulation (playing activity), communicative dialogue (discussion activities), independent cognitive work (research activity), reflexive-estimated activity. It should be stressed that the success of self-realization is ensured using integrated group of learning technologies in conjunction with individual types of students. To draw the conclusion, one can say that purposeful combination of different methodological and technological means provide informative and practical teaching music to students based on creative activity, independence, accumulation of subjective experience of professional and creative growth allows creative self-realization of future teachers in the learning process, and promotes effective organization of educational process in general. Promising in the future can be a study of the characteristics of self-realization of the future teacher on the basis of gender components of his/her professional growth; research of the influence of the socio-cultural environment of freedom on self-expression of the individual teacher and others.

Key words: *music education, humanistic paradigm, student-centered education, musical and educational activities, teacher training, vocational and creative development, creative self-realization, subjective experience, professional creativity, technology training.*

УДК 378.011.3-057.21:62

А. В. Булах

Академія педагогічних наук України,
Інститут професійно-технічної освіти

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ШВЕЙНОГО ПРОФІЛЮ

У даній статті представлено модель формування підприємницької компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів швейного профілю в процесі їх фахової підготовки. Обосновано систему принципів реалізації розробленої моделі формування підприємницької компетентності майбутніх фахівців зазначеного профілю. Розкрито зміст та надано коротку характеристику кожного з виділених компонентів даної моделі, таких як цільового, змістовного, процесуального та оціночно-результативного. Також визначено три рівні сформованості підприємницької компетентності, а саме: репродуктивний, евристичний і креативний, та подану коротку характеристику кожного з них.

Ключові слова: *модель, підприємницька компетентність, модель освітнього процесу, педагогічний процес, компоненти моделі, рівні сформованості, професійно-технічні навчальні заклади.*

Постановка проблеми. Підвищення уваги до проблем якісної підготовки фахівців в середніх професійно-технічних навчальних закладах є об'єктивною потребою сучасного освітнього процесу і виробництва.

Інноваційний розвиток освіти вимагає використання нових технологій навчання, які дозволяють забезпечити готовність випускників до професійної

діяльності. Майбутні фахівці повинні володіти багатьма професійними компетенціями, до складу яких входить і підприємницька компетентність.

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що різні аспекти формування професійної компетентності фахівців, випускників професійно-технічних навчальних закладів, є предметом дослідження багатьох учених і практиків.

Однак, кількість робіт, присвячених проблемі формування підприємницької компетентності обмежена. У вивченні психологічних основ розвитку підприємницької компетентності чільне місце посідають дослідження стратегій творчої діяльності у працях В. О. Моляки, П. С. Перепелиці, Н. А. Побірченко, розробка принципів особистісно орієнтованої професійної підготовки в роботах О. І. Кульчицької, С. Д. Максименка, І. П. Манохи, О. М. Отич, В. В. Рибалки, О. Є. Самойлова, С. О. Сисоєвої, Л. О. Хомич та ін.

Як засвідчив аналіз наукових праць, що стосуються розвитку підприємницької компетентності, у сучасній науці розроблено окремі аспекти технологічної освіти фахівців швейного профілю, однак бракує фундаментальних робіт, у яких би було науково обґрунтовано модель розвитку підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників швейного профілю.

Мета статті. Метою написання даної статті є теоретичне обґрунтування моделі формування підприємницької компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів швейного профілю.

Методи дослідження систематизовано в таких блоках: емпіричні (спостереження, самоспостереження, констатувальний експеримент, тестування, опитування, бесіда); організаційні (порівняльний та лонгітюдний методи); інтерпретаційні методи; методи моделювання та ін.

Виклад основного матеріалу. Модель формування підприємницької компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ) складається з таких компонентів: цільового (цілі формування підприємницької компетентності учнів ПТНЗ), змістовного (зміст дисциплін економічного профілю), процесуального (методи, форми, засоби, що використовуються в процесі формування підприємницької компетентності) і оціночно-результативного (рівні сформованості підприємницької компетентності учнів ПТНЗ), кожен з яких, залишаючись елементом цілісності, має власне змістовне наповнення і функціональну своєрідність.

Методологічною основою моделі є такі теоретичні положення та принципи [6]:

- орієнтація професійно-технічного навчання на принципи безперервності й багаторівневості, гуманізації та технологізації, науковості та творчості;

- спрямованість процесу професійно-технічного навчання учнів на формування професійних умінь майбутнього фахівця, здатного до активної

творчої діяльності, який усвідомлює себе суб'єктом професійної діяльності в нових соціально-економічних умовах;

- єдність і взаємозв'язок теоретичної, практичної, виробничої та підприємницької підготовки.

Основним завданням нашого дослідження є створення не просто моделі формування підприємницької компетентності учнів, а побудова такої моделі, яка є результатом їх професійної підготовки в процесі навчання в професійно-технічному навчальному закладі швейного профілю. Рішення даного завдання включає в себе кілька етапів формування фахівця, серед яких О. П. Сулаєва виділяє такі:

1. Виділення основних параметрів моделі спочатку на гіпотетичному, а потім на дослідному рівнях.

2. Відбір, конструювання, стандартизація та налагодження комплексу методик для формування моделі.

3. Розробка методичних основ для прогнозу та їх реалізації при створенні конкретної моделі [6].

Моделі притаманні такі ознаки, які є одночасно її характеристиками [3]:

- імітація досліджуваного об'єкта або процесу в моделі;
- здатність до заміщення пізнаваного об'єкта, процесу;
- здатність надавати нову інформацію (нове знання про об'єкт);
- наявність точних умов і правил побудови моделі й переходу від інформації про модель до інформації про об'єкт;
- наочність.

Отже, під моделлю ми розуміємо зображення, схему, опис якого-небудь об'єкта або їх системи, яка спрощує структуру оригіналу.

Однак існування моделі як теоретичної структури відповідного психолого-педагогічного явища під час аналізу окремих компонентів соціокультурного розвитку саме по собі жорстко не зумовлює незмінних способів і шляхів досягнення мети. Створення моделі формування підприємницької компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів швейного профілю та використання її в якості стратегії розвитку особистості майбутнього фахівця призвело до постановки двох груп дослідницьких завдань, а саме: що необхідно враховувати в процесі формування підприємницької компетентності та як це можна здійснити технологічно [1].

Теоретично проаналізувавши проблеми моделювання процесу формування підприємницької компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів швейного профілю, ми прийшли до таких попередніх висновків:

- цілі й завдання формування підприємницької компетентності можуть і повинні бути виражені у вимірних величинах за науково обґрунтованими параметрами структури особистості й діяльності майбутнього фахівця (як навчальної, так і майбутньої – професійної);

- будь-яка концептуальна модель, яка претендує на ідеальне системно-структурне відтворення реальних процесів і явищ, так чи інакше, містить у собі момент відносного допущення.

Таким чином, аналіз і узагальнення сучасної психолого-педагогічної літератури з проблеми розвитку особистості, педагогічному моделюванню, власні спостереження й дослідження дозволили нам створити модель формування підприємницької компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів швейного профілю, виділити її структурні компоненти, зробити схематичне (наочне) зображення даної моделі (рис. 1).

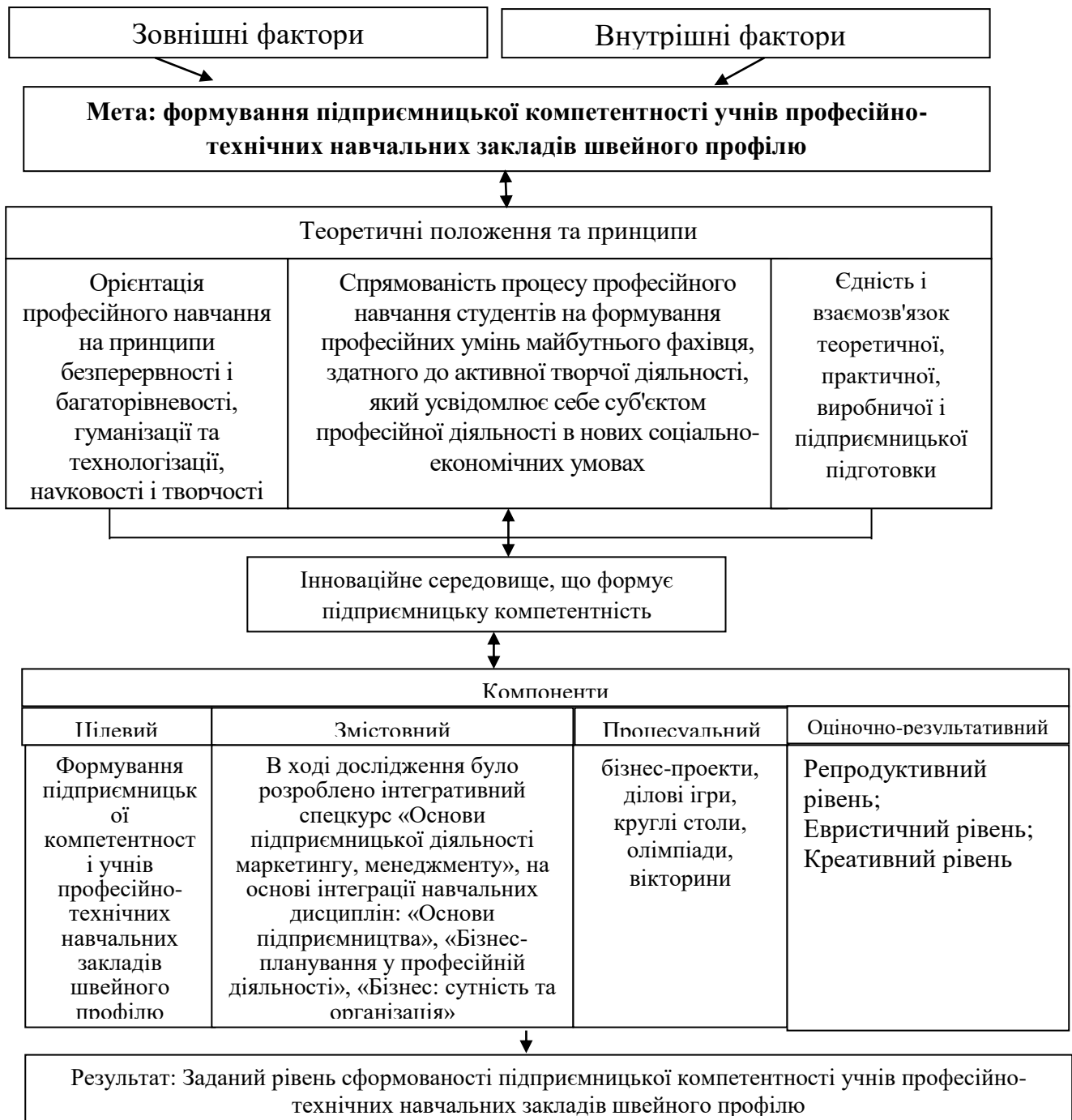

Рис. 1. Модель формування підприємницької компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів швейного профілю

Модель формування підприємницької компетентності ми визначаємо як систему дослідницьких, проектувальних операцій і процедур із метою переведення теоретичних положень гіпотези дослідження в практичне русло їх подальшої апробації та перевірки, також виділяємо певні структурні компоненти – цільовий, змістовний, процесуальний і оціночно-результативний.

Для реалізації розробленої моделі необхідно обґрунтувати систему принципів. У своїй роботі ми використовували такі характеристики принципу, узагальнені Н. М. Боритко [2]:

- принцип – це керівна вимога, як діяти для досягнення мети;
- принцип впливає з розуміння закономірностей і протиріч виховного процесу, постійного співвідношення певного кола явищ;
- принцип – це внутрішнє переконання, прийняте як керівна ідея, спосіб сприйняття певних явищ;
- принцип поширюється на певну обмежену область явищ або процесів;
- принципи діють в системі, в різних системах один і той же принцип може отримувати різне значення.

Реалізація запропонованої в дослідженні моделі повинна здійснюватися з урахуванням наступних основних принципів [6]:

- системності (формування підприємницької компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів швейного профілю розглядається у взаємозв'язку внутрішніх і зовнішніх зв'язків та являє собою цілісний процес);
- концептуальності (формування підприємницької компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів швейного профілю здійснюється на основі синтезу наукових положень гуманізації, демократизації освіти, застосування особистісно-орієнтованого й розвиваючого навчання).

Вихідною умовою формування підприємницької компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів швейного профілю є цілепокладання як системоутворюючий компонент будь-якої діяльності. Будь-яка людська діяльність починається з постановки мети, під якою розуміється передбачення у свідомості результату, на досягнення якого спрямовані дії. У якості безпосереднього мотиву мета спрямовує і регулює дії, пронизує практику як внутрішній закон, яким людина підпорядковує свою волю [4].

Цільовий компонент полягає в конкретизації та структуруванні цілей і завдань формування підприємницької компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів швейного профілю. Очевидно, що цілі утворюють своєрідну ієрархічну структуру з взаємообумовлених напрямів формування підприємницької компетентності в системі професійно-технічної освіти.

Цілепокладання в процесі формування підприємницької компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів швейного профілю

виконує ряд функцій: спонукальна (до початку досліджуваної діяльності); конструктивна (впорядковує процес формування підприємницької компетентності); оцінна (характеризує відношення суб'єкта до формування підприємницької компетентності); регулююча (що дозволяє коригувати здійснення процесу формування підприємницької компетентності) [6].

У рамках професійної освіти формування підприємницької компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів швейного профілю включає в себе аналіз і відбір різних знань, спрямованих на формування підприємницької компетентності, що і становить змістовний компонент моделі. Змістовний компонент розробляється на основі традиційних для відбору змісту освіти в професійно-технічній школі положень, і повинен відповідати цілям формування підприємницької компетентності. Підприємницьке знання має стати природним компонентом уявлень учнів про діяльність і сприяти формуванню підприємницької компетентності [5].

Практична реалізація змісту освіти здійснюється в реальному педагогічному процесі, який пов'язаний з вибором системи методів, форм і засобів навчання. Ідеться про такий зміст освіти, оволодіння яким призводило б до соціокультурного розвитку індивіда й формування його підприємницької компетентності [4].

Тенденції розвитку сучасної освіти мають одну спільну рису – фокусують увагу на діяльнісних аспектах навчального процесу, пошуку альтернативних варіантів вирішення будь-якої проблеми, на готовності до прийняття власного відповідального рішення. На практиці ці тенденції проявляються, як правило, через зростання процесуальної активності (розвиваючі методи, включення в навчання всіляких ігрових форм і методів), хоча діяльні форми вимагають, передусім, нового підходу до вибору змісту освіти і до принципів його організації [1].

Зміст процесуального компонента моделі формування підприємницької компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів швейного профілю представляє розробку технології, проєктовану з урахуванням умов організації діяльності учнів ПТНЗ.

Істотним внеском у формування підприємницької компетентності, на думку М. Г. Нестерової [5], є розробка технології на основі конкретного задуму викладача й конкретного очікуваного їм результату; вибудовування педагогічного ланцюжка відповідно до обраної мети; забезпечення функціонування технології шляхом взаємозалежної діяльності суб'єктів освітнього процесу з урахуванням дидактичних принципів; застосування будь-яким викладачем послідовності елементів розробленої технології; контроль і корекція за допомогою відпрацьованих механізмів процесу й результату застосовуваної технології.

Оціночно-результативний компонент моделі формування підприємницької компетентності передбачає діагностичний контроль змін

у структурі підприємницької компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів швейного профілю, адекватну оцінку ефективності даної моделі. Одночасно з цим – наявність самоконтролю, самодіагностики й адекватної самооцінки учнями підприємницької компетентності. Контроль здійснюється з використанням тестів, анкет, спостереження, бізнес-планів, ділових ігор тощо.

Розробка моделі формування підприємницької компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів швейного профілю зажадала змін у конструюванні навчального процесу, визначення змістовних одиниць і рівнів засвоєння навчального матеріалу; навчальної взаємодії суб'єктів діяльності; здійснення взаємозв'язку форм, методів, засобів навчання; забезпечення системи діагностики результатів освіти, корекції засвоєння і формування підприємницької компетентності, що і здійснено в навчально-пізнавальному, навчально-практичному й навчально професійному блоках.

У ході дослідження нами виявлено загальні та специфічні особливості формування підприємницької компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів швейного профілю: цільова установка, формування позитивного ставлення до підприємницької діяльності, вміння ставити цілі й розробляти програму їх досягнення, бачити практичні результати, володіти інноваційними засобами здійснення підприємницької діяльності.

Метою моделі є формування підприємницької компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів швейного профілю за різними рівнями:

- репродуктивний рівень підприємницької компетентності визначається вмінням приймати рішення в стандартних ситуаціях, умінням використовувати нові технології для отримання доходу, бути готовим прийняти на себе відповідальність;

- евристичний рівень підприємницької компетентності визначається вмінням приймати рішення в ситуаціях, близьких до нестандартних, використовувати нові технології для збільшення доходу, не боятися ризикувати і бути готовим приймати рішення в нестандартних ситуаціях;

- креативний рівень підприємницької компетентності визначається вмінням приймати рішення в нестандартних ситуаціях, генерувати ідеї і втілювати їх в інноваційних технологіях, вміти управляти ризиками.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Розроблено модель формування підприємницької компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів, яка складається з компонентів: цільового (цілі формування підприємницької компетентності), змістовного (зміст дисциплін економічного профілю), процесуального (методи, форми, засоби, що використовуються в процесі формування підприємницької компетентності) і оціночно-результативного (рівні сформованості

підприємницької компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів), кожен з яких, залишаючись елементом цілісності, має власне змістовне наповнення й функціональну своєрідність. Перспективи подальших розвідок ми передбачаємо в реалізації розробленої моделі. Для цього її потрібно довести до рівня практичного застосування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анисимов П. Ф. Реализация основных профессиональных образовательных программ среднего профессионального образования / П. Ф. Анисимов. – М., 2012. – 450 с.
2. Борытко Н. М. Мотивационно-смысловые связи в структуре направленности человека / Н. М. Борытко, Ю. М. Заброди // Вопросы психологии. – 1989. – № 6. – С. 100–108.
3. Журавлев В. И. Педагогика в системе наук о человеке / В. И. Журавлев. – М. : Педагогика, 2013. – 164 с.
4. Лернер И. Я. Процесс обучения и его закономерности / И. Я. Лернер. – М. : Знание, 2010. – 96 с.
5. Нестерова Н. М. Содержание и технологии обучения в средних специальных учебных заведениях / Н. М. Нестерова, Л. Г. Семушина. – М. : Изд-во Мастерство, 2001. – 270 с.
6. Сулаева Е. П. К вопросу о предпринимательской компетентности студентов техникума / Е. П. Сулаева // Школа будущего. – М. : МПГУ, 2011. – № 6. – С. 55–61.

РЕЗЮМЕ

Булах А. В. Модель формирования предпринимательской компетентности учеников профессионально-технических учебных заведений швейного профиля.

В данной статье представлена модель формирования предпринимательской компетентности учащихся профессионально-технических учебных заведений швейного профиля в процессе их профессиональной подготовки. Обосновано систему принципов реализации разработанной модели. Раскрыто содержание и предоставлено краткую характеристику каждого из выделенных компонентов данной модели, как целевого, содержательного, процессуального и оценочно-результативного. Также определены три уровня сформированности предпринимательской компетентности, а именно: репродуктивный, эвристический и креативный, и представленную краткую характеристику каждого из них.

Ключевые слова: модель, предпринимательская компетентность, модель образовательного процесса, педагогический процесс, компоненты модели, уровни сформированности, профессионально-технические учебные заведения.

SUMMARY

Bulakh A. Formation Model of Vocational Education of Sewing Profile Pupils' Enterprise Competence.

Formation model of vocational education of sewing profile pupils' of enterprise competence is presented in this article. The system of the principles of realization of the developed model is proved. The content is disclosed and the short characteristics of each of the allocated components of this model are provided. They are target (the purposes of formation of pupils' enterprise competence), substantial (the content of disciplines of economic profile), procedural (the methods, forms, means are used in the course of formation of enterprise competence) and estimated and productive (levels of formation of vocational education of sewing profile pupils' of enterprise competence), each of which, remaining an integrity element, has own substantial substantive content and functional uniqueness.

The realization of the offered model in the enabled taking into account such following principles as system (formation of vocational education of sewing profile pupils' of enterprise competence is considered in the relationship of internal and external communications and relations), conceptualization (formation of pupils' of enterprise competence is carried out on the basis of synthesis of scientific principles of a humanization, democratization of education, application of focused personal and developing training).

Three levels of formation of enterprise competence are also determined. Reproductive level is defined by ability to make decisions in standard situations, to use new technologies for obtaining the income, to be ready to assume responsibility. Heuristic level is defined by ability to make decisions in non-standard situations, to use new technologies for increasing income without any risk. Creative level is defined by ability to make decisions in unusual situations, to generate ideas and to embody them in innovative technologies, to be able to operate risks.

The problem of the moral and spiritual development of the country, the observance of the cultural belonging of the ethnons is very sharp in the modern period of the independent states and particularly of Ukraine. Development of economic competence of future specialists in higher education system is an actual step for satisfaction of students' needs, increasing competence level and ensuring growth of overall performance of educational institutions for the purpose of education improvement of quality.

Key words: *model, enterprise competence, model of educational process, pedagogical process, components of the formation model.*

УДК 373.211.24:[613+008]:371.71–053.4

В. Г. Бутенко

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ВАЛЕОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ВИХОВАТЕЛЯ ДНЗ ЯК ОРГАНІЗАЦІЙНО- ПЕДАГОГІЧНА УМОВА ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

У статті висвітлено актуальність проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності дітей старшого дошкільного віку. Використовуючи метод теоретичного аналізу психолого-педагогічних і навчально-методичних джерел з проблеми дослідження, охарактеризовано сутність понять «культура», «валеологічна культура»; розкрито зміст компонентів валеологічної культури та особистісні якості вихователя дошкільного навчального закладу в аспекті їх впливу на ефективне формування здоров'язбережувальної компетентності старших дошкільників засобами ігрової діяльності.

Ключові слова: *культура, валеологічна культура, здоров'я, здоров'язбережувальна компетентність, діти старшого дошкільного віку, організаційно-педагогічна умова.*

Постановка проблеми. Упродовж останніх десятиліть в Україні проблема збереження та цілеспрямованого поліпшення здоров'я дітей дошкільного віку належить до числа магістральних. Водночас в останні роки фахівці свідчать про посилення несприятливих тенденцій погіршення стану здоров'я дошкільників [1; 2]. Щодо причин виникнення означеної проблеми зазначимо, що вона зумовлена цілим комплексом чинників: екологічне забруднення, економічні обмеження, зниження рівня медичного